

Razmišljanje ob plebiscitu

| DR. ANDREJA VALIČ ZVER |

zgodovinarica in publicistka

Štiriintriideset let po usodnem 23. decembru 1990, ko smo Slovenke in Slovenci z velikansko večino izglasovali odhod iz skupne jugoslovanske države, so vse glasnější dvomi in celo vprašanja, ali smo storili prav. Kot da se zgodovinski spomin na najbolj ponosne dni našega obstoja izkrivlja in izgublja s pospešeno naglico.

Če smo po zmagoslavju v osamosvojitveni vojni ponosno dvignili svoje glave in si utrli pot v pomembne mednarodne povezave, nas dogajanja na slovenskem političnem parketu v zadnjih dveh letih utrjujejo v pogubnem prepričanju, da si tega sploh ne zaslužimo. Naše mesto naj bi bilo spet med »vaškimi posebnosti«, »hlapci jerneji«, nekje med »Blatnim dolom in Betajnovom«. Skratka, v zakotju. In tudi v tujini so nas začeli gledati kot zgube. Seveda bi lahko začeli z mantro o »neuspešni tranziciji«, o čemer čivkajo že vrabci na veji. A poskusimo drugače.

Bili so drugačni časi. Časi, ko smo sanjali in dosanjali stoletne sanje svojih prednikov. Bili so časi poguma, modrosti, spretnosti, predanosti, borbenosti, povezanosti. Bili so osamosvojitveni časi.

Mnogi dandanes preradi pozabljajo, da je bilo konec osemdesetih let v jugoslovanski državi veliko težav. Nihče od narodov, ki so bili po sili razmer povezani v skupno državo, ni bil zadovoljen. Pustošila je gospodarska kriza z 11.000-odstotno inflacijo, socialne razmere in odnosi v jugoslovanski federaciji so se slabšali. V Sloveniji pa so kljub represiji potekali procesi liberalizacije in oživiljanja civilne družbe, množične javne razprave o demokraciji, odnosih v federaciji, političnem pluralizmu ter človekovih pravicah in svoboščinah, ki jih je spodbudil proces proti Janši, Borštnerju, Tasiču in Zavrlu. Navkljub pritiskom oblasti se je razvila dokaj neodvisna javnost, ki je temelj vsakršne demokracije. Spomnimo se le, da je leta 1987 izšla znamenita 57. številka Nove revije, v kateri so bili objavljeni prispevki za slovenski nacionalni program, zato velja za enega od temeljev osamosvajanja Slovenije.

V naslednjih letih so se oblikovale prve zveze in gibanja, ki niso bili pod okriljem vladajoče Zveze komunistov. Povezane v Demos so zmagale na prvih večstrankarskih volitvah aprila 1990. Tedaj so bili v vrhu Demosa že pripravljene pomembnejši ukrepi v procesu osamosvajanja (npr. deklaracija o neodvisnosti, nova slovenska ustava, vzpostavitev štaba oboroženih sil Slovenije, prenova službe državne varnosti itd.). O konfederaciji naj bi odločali z referendumom. Slovenski poskus, da

bi jugoslovanske republike jeseni 1990 podpisale konfederalno pogodbo, pa so vse druge republike, razen Hrvaške, zavrnile. Odnos do federacije je tako Demos pozno jeseni 1990 radikaliziral s predlogom plebiscita o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije. V Demosu so nekateri pobudo sprva problematizirali. Peterletova vlada naj bi pobudo podprla, ko se je izkazalo, da z ustavo proces osamosvajanja ne bo mogoč. Tone Jerovšek, Peter Jambreč, Tine Hribar, Janez Janša, predvsem pa trdni in odločni Jože Pučnik so bili generatorji Demosovega posveta v Poljčah, 9. novembra 1990, kjer je bila dejansko izoblikovana in podprta odločitev o plebiscitu.

Pučnik je nato še isti večer odhitel na sestanek lokalnega odbora SDZS na Ptuj in tam omenil 23. december kot datum plebiscita. S tem si je nakopal razburjanje in jezo nekaterih znotraj Demosa, saj naj bi bil brez soglasja koalicije »izdal« pomemben podatek. A poti nazaj ni bilo več. Odločitev o plebiscitu je naletela na ostra nasprotovanja zlasti v vrstah opozicije. Kučana je Demosova odločitev v Poljčah precej razjezila. Slovenski komunisti so namreč na vso moč preprečevali in odlagali usodne odločitve, ki bi jih odtrgale od jugoslovanskih tovarišev.

Plebiscita o slovenski samostojnosti in neodvisnosti se je 23. decembra 1990 udeležilo 1.361.738 volilnih upravičencev ali 93,2 odstotka. Za samostojno Slovenijo je glasovalo 1.289.369 ali 88,5 odstotka vseh volilnih upravičencev, proti jih je bilo 57.800 ali 4 odstotke, 12.412 ali 0,9 odstotka glasovnic pa je bilo neveljavnih.

Izid plebiscita je tako zavezoval slovensko politično oblast, da v pol leta uresniči plebiscitarno odločitev. Slovenija se je podala na naporno pot samostojnosti, suverenosti in neodvisnosti.

Kaj pa sedanost? Po zadnjih evropskih raziskavah javnega mnenja smo Slovenci naenkrat postali največji evroskeptiki. Hkrati pa ima Nato od vseh članic najmanjšo podporo prav v Sloveniji. Kaj se je zgodilo s slovenskim narodom in z njegovo kulturo? Ali »woke« ideologija pri nas zmaga nad normalnostjo? Če je res tako, bi morali biti plat zvona.

A naj za konec vseeno zapišem iskreno voščilo ob dnevu samostojnosti in enotnosti s srčno željo, da bi bil slovenski refleks preživetja dovolj močan, da Golobovi in vsem prejšnjim levim garnituram navkljub obstanemo. Da Slovenci premoremo še toliko zdrave pameti, vzravnamo »skrivljene hrbtenice« in zavrnamo uničevalne poskuse vnovične balkanizacije in marginalizacije slovenskega prostora. [D]

Čas je, da vzravnamo »skrivljene hrbtenice« in zavrnamo uničevalne poskuse vnovične balkanizacije in marginalizacije slovenskega prostora.